

Айзък АЗИМОВ

Въпрос на вкус

Джордж и аз седяхме на една пейка в алеята край плажа. Съзерцавахме необятната пясъчна ивица и искрящото в далечината море. Бях погълнат от невинното удоволствие да зяпам младите момичета по бикини. Чудех се какво биха могли да получат от прелестите на живота, което да е поне наполовина толкова хубаво, колкото техния принос за красотата на света.

Познавайки добре Джордж, подозирах, че мислите му далеч не са така благородно естетически, както моите. Сигурен бях, че те се въртят около конкретните форми и размери на същите тези млади дами.

За това ще разберете колко голяма бе изненадата ми, когато го чух да казва:

– Е, драги, седим си ние тук и се опиваме от красотата на природата, сътворила божествените женски тела, ако мога така да се изразя. И все пак, сигурен съм, че истинската красота не е и не може да бъде толкова явна. В края на краищата тя е толкова безценно нещо, че трябва да бъде дълбоко скрита от очите на обикновения зяпач. Мислил ли си някога за това?

– Не – отвърнах аз. – Никога не съм се сещал за това, а и сега, когато ти го казваш – пак не се сещам. Нещо повече, мисля, че и ти никога не си се замислял за тази страна на въпроса.

Джордж въздъхна.

– Разговорите с теб, драги, са като плуването в море от меласа – полагаш много усилия, а напредваш едва-едва. Наблюдавах те как зяпаше онази стройна богиня, ей онази, чийто бански костюм е от тънки и ефирни лентички плат, които едва покриват няколко квадратни сантиметра, макар да изглежда, че това е предназначението им. Сигурно разбираш, че това, което тя излага на показ, е само безсъдържателна външност.

– Никога не съм искал много от живота – отвърнах смирено. – Бих бил доволен да споделям от време на време леглото на някоя от тези притежателки на безсъдържателност, както казваш ти.

– Помисли си само колко по-красива би била една млада жена, пък дори и напълно лишена от привлекателност, ако притежава неувяхващата красота и величие на добротата, себеотрицанието, веселото настроение, нравешкото трудолюбие и грижовността към другите – накратко, всички добродетели, които правят една жена да излъчва златно сияние и милосърдие.

– Знаеш ли какво си мисля, Джордж? – казах аз. – Мисля си, че си пииян. Какво, за Бога, би могъл да знаеш ти за тези добродетели?

– Познавам ги добре – надменно отвърна Джордж, – защото съм сигурен, че самият аз ги притежавам.

– Не се и съмнявам, че това си го въобразяваш, когато си сам в статята си, и то на тъмно – заключих аз.

Отминавайки своята груба забележка – каза Джордж, – трябва да ти обясня, че дори и да не притежавам лично тези добродетели, щях да науча нещичко за тях посредством познанството си с една млада жена на име Мелисанде От, по баща Рен, или както, нейният любящ съпруг я наричаше – Меги. За мен тя също беше просто Меги, тъй като бе дъщеря на мой скъп приятел, сега, уви, покойник. Тя самата винаги ме наричаше „чичо Джордж“.

Трябва да призная, че една мъничка частица от мен оцени неуволните нюанси на онова, което наричаш „безсъдържателност“. Да, драги, признавам, че използвах този израз в началото, но ако смяташ да ме прекъсваш често и да се заяждаш на дребно, няма да стигнем доникъде.

Когато се случваше да се видим, Меги започваше да квичи и да ме прегръща буйно в изблик на радост. Поради споменатата моя слабост, по-точно на една част от мен, удовлетствието от това не бе толкова голямо, колкото ако тя бе по-щедро надарена от природата. Беше доста кльощава и костите ѝ болезнено стърчаха. Голям нос, нерешителна брадичка, проскубана и права коса – цветът ѝ чисто миши, а очите ѝ бяха с неопределен сивозеленикав оттенък. Поради широките си скули тя доста приличаше на северноамериканска катерица, която току-що е натъпкала устата си с орехи и семенца. С две думи, Меги не беше от оня тип жени, чието появяване на сцената би накарало всеки присъстващ млад мъж да задиша учестено и да положи усилия за евентуално запознанство.

Затова пък бе с добро сърце. Тя понасяше с тъжна усмивка нескритото потръпване, което разтърсваше всеки нормален млад мъж, срещнал я за пръв път и без предупреждение. Беше шаферка по сватбите на всичките си приятелки под ред, а лицето ѝ неизменно се разтягаше в букет от меланхолични усмивки. Стана кръстница на безброй бебета и приходяща бавачка на още толкова други. Да ти кажа честно, отдавна не бях виждал човек, толкова сръчен с биберона!

Разнасяше гореща супа на нуждаещите се бедни, а и на не толкова нуждаещите се също. Е, намериха се някои, които казваха, че на тези, вторите, така им се падало. Изпълняваше най-различни задължения и се

молеше в местната църква, при това по няколко пъти – веднъж за себе си и по веднъж за всеки от приятелите си, които предпочитаха греховните наслади, предлагани в киносалоните и по други места. Тя преподаваше в неделното училище, като развеселяваше децата, правейки (както те си мислеха) смешни физиономии. Освен това често им четеше за деветте божи заповеди. Пропускаше десетата – за прелюбодеянието, защото опитът я бе научил, че това неизбежно води до неудобни въпроси. Освен всичко това тя сътрудничеса и на обществената библиотека.

Естествено, Меги загуби всякаква надежда да се омъжи още на около четиригодишна възраст. Дори вероятността да има случайна любовна среща с представител на противния пол ѝ изглеждаше доста неосъществима мечта до времето, когато навърши десет години.

Много пъти бе споделяла с мен: „Не съм нещастна, чичо Джордж. Да, вярно е, че светът на мъжете е заключен за мен, с изключение на теб и спомена за бедния ми татко. Но щастието се състои в това, да правиш добро.“

Посещаваше и обитателите на местния затвор, за да ги моли да се разкаят и да се отдадат на добри дела. Обикновено само един-двама от най-тъпите затворници доброволно избираха карцера в дните, когато тя трябваше да пристигне.

Точно по това време тя срещна Октавиус От, новодошъл в града млад електроинженер на отговорен пост в електрическата компания. Той бе свестен младеж – сериозен, трудолюбив, упорит, храбър, честен и почтен, но в никакъв случай красив. Всъщност, ако трябва да бъдем съвсем точни, той не бе и хубав.

Линията на косата му бе почти изчезнала, откривайки едно осеяно с подутини чело. Имаше чип нос, тънки устни и уши, които силно стърчаха от двете страни на главата му. Силно изпъкналата адамова ябълка като че ли никога не спираше да се движи нагоре-надолу. Това, което бе останало от косата, имаше доста ръждив цвят, а лицето и ръцете му бяха щедро и неравномерно осеяни с лунички.

Така се случи, че бях с Меги, когато тя срещна за пръв път Октавиус на улицата. Двама бяха еднакво неподготвени и се стреснаха като двойка плашливи коне, внезапно натъкнали се на дужина клоуни със страховити перуки, надули дужина свирки. За момент почти си представих как Меги и Октавиус се изправят на задните си крака и цвилят възбудено.

Моментът обаче отмина и всеки успешно потуши пристъпа на паника. Тя само сложи ръка на сърцето си, сякаш да му попречи да изскочи от гърдния кафез, за да потърси по-сигурно убежище. Той прокара ръка по челото си, сякаш за да прогони някакъв ужасен спомен.

Бях се запознал с Октавиус няколко дни преди това, така че имах възможността да ги представя един на друг. Протегнаха боязливо ръце. Изглежда се колебаеха дали да прибавят към изпитаното от зрителното възприятие чувство и това, породено от физическия контакт на ръкостискането.

По-късно същия следобед Меги наруши настъпилата тишина и ми сподели:

– Колко странен човек изглежда този господин От.

Отговорих ѝ с добре изпитаната, но оригинална метафора, която всичките ми приятели харесват:

– Не съди за книгата по корицата.

– Но корицата съществува, чичо Джордж – възрази сериозно тя, – и не трябва да забравяме този факт. Смя да кажа, че никоя нормална жена – каквито са лекомислени и безчувствени, не би поискала да има нещо общо с От. Ето защо ще извърша едно добро дело, ако му покажа, че не всички девойки са толкова нелюбезни, и че поне една няма да се отвърне от него само защото е имал злочестината да прилича на... на... – тук тя направи пауза, тъй като явно не ѝ дойде на ум нито един представител на животинското царство, който да е подходящ за сравнение. Наложих се да завърши неубедително, но топло мисълта си с „...на това, на което прилича. Трябва да съм любезна с него“.

Не знам дали Октавиус е имал довереник, пред когото да се разтвори по същия начин. Вероятно не, защото малцина от нас, да не кажа единици, са благословени с чичовци на име Джордж. Съвсем сигурен съм обаче, съдейки от последвалите събития, че точно същите мисли са вълнували и него – естествено, обратно насочени.

Така или иначе, всеки положи усилия да бъде любезен и внимателен с другия. Отначало това бе нерешително и колебливо, след това топло, а накрая – страстно. Това, което започна със случайни срещи в библиотеката, прерасна в посещения в зоологическата градина. Последваха вечерните посещения в киното и дискотеките, докато най-накрая нещата се развиха до степен, която може да бъде описана единствено като любов.

Хората започнаха да очакват да видят единия там, където виждаха другия, тъй като те станаха неразделна двойка. Някои от обитателите в

околността горчиво се оплакваха, че двойна доза от Октавиус и Меги е повече отколкото човешкото око може да понесе. Не един и двама надменни представители на избраното общество надянаха слънчеви очила.

Излишно е да казвам, че не изпитвах особена симпатия към тези екстремистки възгледи, но други, по-толерантни и може би по-разумни хора, изтъкваха, че чертите на единия, поради някаква странна случайност, са напълно противоположни на съответните черти от лицето на другия. Събрани заедно се получаваше нещо като анулиращ ефект, така че гледката бе далеч по-поносима. Така поне твърдяха някои.

Най-после дойде денят, когато Меги се втурна при мен и заяви:

– Чичо Джордж, Октавиус е светлината и смисълът на моето съществуване. Той е непоколебим, твърд, силен, упорит и стабилен. С една дума – чудесен мъж.

– По характер, мила моя – казах аз. – Сигурен съм, че притежава всички тези качества. Външният му вид обаче е...

– Очарователен! – каза тя непоколебимо, твърдо и прочие, изреждайки всички прилагателни, с които бе описала Октавиус. – Чичо Джордж, той изпитва към мен същите чувства, каквито и аз към него и затова смятаме да се оженим.

– Ти и От? – едва изрекох. Пред очите ми неволно изплува представата за вероятната последица от тази женитба и почувствах, че ми прималява.

– Да – потвърди тя. – Той ми каза, че съм слънцето на възторга и луната на радостта му. После добави, че съм събрала всичките звезди на щастието му. Много е поетичен.

– Така изглежда – казах несигурно. – Кога ще се жените?

– Колкото е възможно по-скоро.

Можех само да скърцам със зъби. Съобщението за сватбата бе направено, подготовката изпълнена и бракът сключен, като аз собствено-ръчно предадох булката на младоженеца. Всичко живо от околността дойде на церемонията, понеже не можеше да повярва на ушите си и искаше да се увери със собствените си очи. Дори свещеникът допусна сянка от изумление да пробяга по почтителното му лице.

Никой не спираше поглед върху младата двойка. През цялата церемония всеки се бе вторачил в коленете на съседа си. С изключение на свещеника. Той не откъсна очите си от розовия прозорец над предната врата.

Известно време след това събитие напуснах квартала и наех жилище в друга част на града. Така изгубих връзка с Меги. Единнайсет години

по-късно обаче имах случай да се върна пак там. Трябваше обстойно да проуча състезателните качества на конете, които един мой приятел притежаваше. Използвах тази възможност, за да посетя Меги. Сред другите си скрити достойнства тя притежаваше и качества на чудесна готвачка.

Пристигнах по обяд. Октавиус беше на работа, но това нямаше никакво значение, защото не съм себелюбив и с удоволствие изядох и неговата порция в добавка към моята.

Не можех да не забележа обаче, че лицето на Меги бе помрачено от сянка на тъга. Сърбайки кафето, попитах:

– Нещастна ли си, Меги? Да не би бракът ти да не върви добре?

– О не, чичо Джордж! – отвърна тя енергично. – Бракът ни бе сключен в небесата. Макар че нямаме деца, ние сме така погълнати един от друг, та едва забелязваме липсата им. Къпем се сред море от постоянно блаженство и няма какво повече да желаем от вселената.

– Аха – казах аз, но нещо ме караше да се чувствам неспокоен. – Тогава от какво е тази сянка на печал, която ми се струва, че съзирам по лицето ти?

Тя се поколеба за миг и после избухна.

– О, чичо Джордж, ти си толкова наблюдателен и чувствителен човек. Наистина има едно нещо, което помрачава безметежното ни щастие.

– И какво е то?

– Външният ми вид.

– Твоят външен вид? Че какво му е на... – преглътнах аз, установявайки, че не мога да довърша изречението.

– Не съм хубава – каза Меги с изражението на човек, който се разделя с добре пазена тайна.

– А! Това ли било?

– Бих искала да съм хубава – заради Октавиус. Искам да съм красива само заради него.

– Той оплаква ли се от външността ти? – попитах предпазливо.

– Октавиус ли? Разбира се, че не. Той понася мълчаливо и благородно страданията си.

– Тогава откъде знаеш, че страда?

– Женското сърце ми подсказва това.

– Но, Меги, самият Октавиус е... ами, не е красив.

– Как можа да изречеш такова нещо? – възмути се Меги. – Той е прекрасен.

– Но може би и той смята, че ти си прекрасна.

– О не! – каза Меги. – Как би могъл да мисли подобно нещо?

– Интересува ли се от други жени?

– Чичо Джордж! – Меги бе шокирана. – Каква долна мисъл! Изненадваш ме. Октавиус не поглежда друга жена.

– Тогава какво значение има дали си красива или не?

– Заради него – каза Меги. – О, чичо Джордж! Искам да съм красива само заради него.

И скачайки в скута ми най-неочаквано и по най-неприятен начин, тя накваси ревера на самото ми с обилни сълзи. Всъщност преди да спре да плаче самото направо можеше да се изстиска.

По онова време вече познавах Азazel – двусантиметровото дяволче, за което съм ти споменавал от време на време... Виж какво, драги, няма нужда да си мърмориш това „до повдигане“ по този надменен начин! Всеки, който пише като теб, би трябвало да се чувства неудобно да използва тази дума под каквато и да е форма и в каквато и да е връзка!

Така или иначе, повиках Азazel.

Азazel спеше, когато пристигна. Мъничкото му лице бе покрито с торба от някаква зеленикава материя и само приглушените звуци на учестеното сопраново писукане, идващо, отвятре, доказваха, че е жив. Както и фактът, че малката му жилеста опашчица настръхваше и вибрираше от време на време с тенекиен шум.

Изчаках го няколко минути да се събуди по естествен начин и когато това не стана, внимателно повдигнах торбата от главата му с пинсети. Очите му бавно се отвориха и се спряха на мен, а после той се стресна пресилено.

– За момент си помислих, че сънувам кошмар. Не знаех, че си ти!

Не обърнах внимание на детинската му сприхавост и казах:

– Имам задача за теб.

– Естествено! – реагира кисело Азazel. – Едва ли очакваш поне веднъж аз да имам задача за теб.

– Бих я свършил моментално – отвърнах мазно, – ако посредствени те ми възможности бяха достатъчни, за да направя нещо полезно за човек от твоя ранг и с твоята сила.

– Така е, така е – каза Азazel омилостивен.

Трябва да добавя, че податливостта на някои индивиди към ласкателства е направо противна. Виждал съм те теб, например, как загубваш

и ума и дума от радост, когато те помолят за автограф. Но да се върна на историята си...

– Какъв е случаят? – попита Азazel.

– Бих желал да направя една млада жена красива.

Азazel потръпна.

– Не съм сигурен дали ще мога да се насили за такова нещо. Критериите за красота сред оядените и нещастни представители на човешкия род са направо отвратителни.

– Но са си наши. Ще ти кажа какво да направя.

– Ти ще ми кажеш на мен какво да направя? – изписука той, а гласът му трепереше от ярост. – Ти ще ме учиш как да стимулирам или да модифицирам фоликулите на косата, как да заздравявам мускулите, как да увеличавам или намалявам размера на костите? Наистина ли? Ти ли ще ми казваш всичко това?

– Ни най-малко – отвърнах смирено. – Подробностите в техническото изпълнение на тази задача могат да се извършат само от същество с твоите забележителни способности. Позволи ми обаче да ти кажа какви външни ефекти трябва да се постигнат.

Още веднъж успях да успокоя Азazel и обсъдихме въпроса детайлно.

– Запомни – казах аз, – че крайните резултати трябва да се оформят след един период от поне шейсет дни. Прекалено внезапната промяна би могла да предизвика коментари.

– Да не искаш да кажеш – попита Азazel, – че аз трябва да прекарам шейсет от вашите дни в надзираване на разкрасяването, в натъкмяване и доизкусуряване? Моето време не струва пукната пара според теб, така ли?

– Да, но пък ще имаш възможност да опишеш този случай в някое от биологичните списания на твоя свят. Това не е задача, с която биха имали способността и търпението да се заемат много от вас. В резултат ти ще бъдеш много уважаван.

Азazel кимна замислено с глава.

– Естествено, презирам евтино нископоклонничество – каза той, – но предполагам, че мой дълг е да се държа като модел за подражание на по-низшите образци на моя род. – Той въздъхна, като издаде пронизителен, свирукащ звук. – Досадно и неудобно е, но дългът си е дълг!

Аз също си имах задължение. Почувствах, че трябва да се навъртам наоколо, докато траеше промяната. Моят приятел със състезателните коне ме прибра в дома си като компенсация за вещината ми на

специалист и за съветите, които му бях дал. Все пак той загуби много малко пари в резултат на експерименталните пробези, които му бях препоръчал.

Всеки ден си намирах някаква причина и отивах да видя Меги. Резултатите бавно започнаха да си проличават. Косата ѝ стана по-гъста и приятно вълниста. Започнаха да се появяват червеникаво-златисти отблясъци, които ѝ придаваха така желаната пищност.

Постепенно челюстта ѝ се издаде напред, а скулите се издължиха и станаха по-деликатни. Очите ѝ придобиха определено син цвят, който от ден на ден ставаше все по-наситен и стигна почти до теменуженото синьо. Клепачите ѝ се издължиха леко, като на ориенталка. Ушите ѝ станаха по-добре оформени, с ясно очертани дялове. Малко по малко фигурата ѝ се закръгли и стана почти пищна от кръста нагоре и надолу, а талията ѝ изтъня.

Хората се чудеха. Чувах ги с ушите си да казват: „Меги, какво си направила със себе си? Косата ти е направо разкошна. Изглеждаш с десет години по-млада.“

„Нищо не съм направила“, отговаряше им Меги. Тя бе изненадана не по-малко от останалите. С изключение на мен, разбира се. Един ден ми каза:

– Забелязваш ли някаква промяна в мен, чичо Джордж?

– Изглеждаш чудесно, но ти винаги си изглеждала така, Меги.

– Възможно е – каза тя, – но аз самата никога не съм се харесвала – поне доскоро. Не разбирам какво става. Вчера един нахален млад мъж се обърна и ме изгледа. Обикновено като ме видеха, мъжете винаги се забързваха и си покриваха очите с ръце. Този обаче ми намигна. Бях така неподготвена и изненадана, че му се усмихнах.

След няколко седмици срещнах съпруга ѝ Октавиус. Седях в един ресторант и изучавах менюто на една маса до прозореца. Той се канеше да влезе и да си поръча обяд. Като ме видя, не му трябваше повече от минута, за да ме покани да хапнем заедно. На мен пък не ми беше нужно повече от половин минута, за да приема.

– Изглеждаш ми нещастен, Октавиус – отбелязах аз.

– Наистина съм нещастен – отвърна той. – Не знам какво става с Меги напоследък. Изглежда толкова разсеяна, че в последно време въобще не ме забелязва. Исканепрекъснато да общува с нови хора. А вчера... – изражение на такава дълбока покрусавомрачи лицето му, че едва ли би се намерил някой, който да не се засрами, ако преди това му се е присмял.

– Вчера ли? Какво е станало вчера?
 – Вчера ме помоли да я наричам Мелисанде. Не мога да възприема Меги с такова нелепо име като Мелисанде.

– Но защо? Това е нейното кръщелно име.
 – Но тя е моята Меги. Мелисанде ми звучи чуждо.
 – Ами тя малко се е променила – изтъкнах аз. – Не си ли забелязал, че изглежда по-хубава напоследък?

– Да – в гласа му нямаше никакъв ентузиазъм.
 – Това не е ли чудесно?
 – Не – отговори той рязко. – Искам си моята обикновена, смешна и позната Меги. Тази нова Мелисанде непрекъснато си оправя прическата, слага си различни гримове и червила, пробва нови дрехи и си купува все по-големи сутиени. С мен почти не разговаря.

Обядът завърши с мрачно мълчание от негова страна.

Реших, че ще е най-добре да се видя с Меги и добре да си поприказвам с нея.

– Меги – започнах аз.
 – Моля те, наричай ме Мелисанде – прекъсна ме тя.
 – Мелисанде – подех отново, – струва ми се, че Октавиус е нещастен.

– Ами и аз не съм щастлива – рече тя хапливо. – Октавиус е станал такъв досадник. Не иска да излизаме. Не иска да се забавлява. Възражява срещу новите ми дрехи и гримове. Кой, за Бога, си въобразява, че е той?

– Едно време ти смяташе, че е бог сред мъжете.
 – Като съм била такава глупачка! Той просто е един грозен мъник, с когото ме е срам да ме виждат.

– Но ти искаше да си красива единствено заради него.
 – Какво искаш да кажеш с това „искаше“ да си красива? Та аз съм си красива. Винаги съм била такава. Всичко е въпрос на добър вкус, как да си правиш хубави прически и да си слагаш правилно грима. Няма да позволя на Октавиус да се изпречва на пътя ми.

И не му позволи. След половин година се развеدهа, а след още половин Меги, т.е. Мелисанде, се омъжи отново за човек с хубава, но безсъдържателна външност и недостоен характер. Веднъж обядвах с него и той толкова дълго се колеба дали да плати сметката, че здравата се изплаших да не се наложи аз да я платя.

Срещнах Октавиус около година след развода. Той естествено не се бе оженил повторно. Изглеждаше все така странно и млякото все така се присичаше в негово присъствие. Седеше в апартамента си, препълнен

със снимки на Меги – предишната Меги, коя от коя по-грозни.

– Изглежда тя все още ти липсва, Октавиус – казах аз.

– Ужасно! – отвърна той. – Мога само да се надявам, че е щастлива.

– Доколкото знам, не е – подхвърлих аз. – Може и да се върне при теб.

Той тъжно поклати глава.

– Меги никога няма да се върне. Жена на име Мелисанде може и да пожелае да се върне, но и да го направи, не бих я приел. Тя не е Меги – моята обична съпруга.

– Мелисанде – започнах аз, е по-красива от Меги.

Той ме изгледа продължително и накрая каза:

– В чии очи? Не и в моите, във всеки случай.

Оттогава не съм виждал никой от тях двамата.

Помълчах известно време, после казах:

– Изненадваш ме, Джордж. Наистина ме трогна.

Осъзнах грешката си, но късно, защото Джордж веднага се възползва.

– Това ми напомня нещо, драги. Можеш ли да се трогнеш и да ми заемеш пет долара за около седмица, най-много десет дни?

Извадих една петачка, поколебах се малко и накрая великодушно казах:

– Заповядай! Заслужи си ги! Това е подарък за хубавия разказ! Твои са! (Защо пък не? Де факто всички пари, които давам на заем на Джордж, се превръщат в подаръци).

Джордж взе банкнотата без коментари и я прибра в много износения си портфейл. (Трябва да е бил такъв още когато го е купувал, защото той никога не го използва.)

– Но да се върнем на въпроса – каза той. – Ще се трогнеш ли да ми заемеш пет долара за около седмица или най-много десет дни?

– Но ти имаш пет долара – възмутих се аз.

– Това са мои пари – отвърна Джордж. – И не се бъркай в чужди работи. Аз коментирам ли финансовото ти състояние, когато ми искаш пари на заем?

– Но аз никога не съм... – започнах да протестирам, но после само въздъхнах и му връчих още една петарка.

КРАЙ

© 1985 Айзък Азимов
© 1993 Радост Ванева, превод от английски

Isaac Asimov
The Eye of the Beholder, 1985

Сканиране и разпознаване: Светослав Иванов, 2006
Разказът е включен в сборника „Азazel“, издателство „Книжен тигър“, 1993 г.

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/260>]